

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Cesta ke vzniku České a Slovenské republiky
po roce 1989**

Plzeň 2023

Adéla Jakubčíková

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Cesta ke vzniku České a Slovenské republiky
po roce 1989**

Adéla Jakubčíková

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra historických věd

**Studijní program Historické vědy
Studijní obor Obecné dějiny**

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Bakalářská práce

Cesta ke vzniku České a Slovenské republiky po roce 1989

Adéla Jakubčíková

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

Mé poděkování patří mému vedoucímu práce doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D., za všechny jeho cenné rady, trpělivost, ochotu a čas. Velké díky patří také mé rodině za podporu a povzbuzování při studiu.

Úvod.....	1
1 Význam a vliv Sametové revoluce 1989	5
2 Volba prezidenta	8
3 Pomlčková válka	9
4 Politický a hospodářský vývoj v ČSFR po volbách 1990	11
4.1 Malá a velká privatizace, restituce.....	12
4.4 Propad hospodářství – HDP.....	13
4.5.5 Nezaměstnanost	13
5 Volby 1990.....	14
5.1 Tabulka výsledků voleb za Česko 1990	15
5.2 Tabulka výsledků voleb za Slovensko 1990.....	15
6 Kompetenční zákon 296/1990 Sb.	16
7 Rozpad Občanského fóra (OF), Verejnosti proti násiliu (VPN) a vznik Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS).....	17
7.1 Vznik HZDS	18
8 Referendum.....	19
9 Volby 1992.....	21
9.1 Tabulka výsledků voleb za Česko 1992	23
9.2 Tabulka výsledků voleb za Slovensko 1992.....	24
10 Václav Havel a jeho abdikace.....	25
11 Situace po volbách 1992	26
11.1 Vyhlášení o svrchovanosti Slovenské republiky	27
12 Jednání o konci ČSFR mezi Vladimírem Mečiarom (HZDS) a Václavem Klausom (ODS).....	29
13 Václav Klaus a Vladimír Mečiar	31
14 Rozchod federálních zemí a ustavení České a Slovenské republiky 1993	32
14.1 Česká republika.....	33
14.2 Slovenská republika	34
Závěr	36
Seznam zkratk	39
Literatura.....	41
Internetové zdroje	42
Resumé.....	44

Úvod

Hlavní důvod vzniku této bakalářské práce spočívá především ve faktu, že 1. ledna 2023 uběhlo třicet let, kdy došlo k rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR) a ke vzniku dvou nových samostatných států – České republiky a Slovenské republiky. Slovensko se tak pro Čechy stalo po více než 70 letech společného soužití zahraničním státem. Autorka se ve své práci zaměřila na události, kdy se od okamžiku ustavení svobodného Československa, společný stát během čtyř let pomalu rozpadl. Chronologicky se snaží popsat a analyzovat zásadní události od pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 až po rozpad ČSFR na konci roku 1992. Autorka si položila dvě zásadní otázky: Proč a za jakých událostí došlo k rozdělení republiky a zda byl rozpad nevyhnutelný? Mohou za rozpad ČSFR opravdu jen lídři stran ODS a HZDS Václav Klaus a Vladimír Mečiar? Odpovědi na otázky jsou popsány v celé autorčině práci.

Bakalářská práce je členěna do několika základních kapitol a některé z nich jsou rozděleny na další podkapitoly. První část práce sleduje události kolem Sametové revoluce v listopadu roku 1989 a postupně navazuje na události, které následovaly bezprostředně po pádu komunistického režimu – vznik Občanského fóra (OF) a Verejnosti proti násiliu (VPN). Ve druhé kapitole se autorka zaměřila na volbu prezidenta republiky po abdikaci komunistického prezidenta Gustava Husáka. Třetí část se věnuje sporu o pomlčku v názvu společného státu. Pomlčková válka se stala prvním porevolučním konfliktem v česko-slovenských vztazích. Prezident Václav Havel přišel s návrhem Republika Česko–Slovenská. Slovenské straně se líbil, kdežto česká strana byla proti. Nakonec byl však zvolen návrh Česká a Slovenská Federativní republika. Tím pomlčková válka skončila, jelikož v názvu se pomlčka neobjevila. Další kapitola sleduje vývoj politických a hospodářských událostí po prvních svobodných volbách v roce 1990. Autorka v podkapitolách zachycuje fenomén malé a velké privatizace, restituce, nezaměstnanosti a HDP. Pátá část zahrnuje první svobodné volby v roce 1990. Favoritem voleb v Česku bylo Občanské fórum a na Slovensku

Kresťanskodemokratické hnutie. Prezidentem republiky byl opět zvolen Václav Havel. Nedílnou součástí v této části jsou tabulky s výsledky voleb, jak v Česku, tak na Slovensku. V další šesté kapitole se autorka věnuje kompetenčnímu zákonu 296/1990 Sb., který se zabýval vztahy mezi oběma republikami a federací. Následující kapitola analyzuje události kolem rozpadu Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu a vzniku nové politické strany na Slovensku, a to Ľudové strany – Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS–HZDS). Osmá část pak sleduje samotné referendum před volbami 1992. Na to navazuje devátá kapitola zachycující volby 1992, kde opět zvítězil V. Havel, a tabulky výsledků voleb za Česko a Slovensko. Desátá část se věnuje přímo prezidentu Václavu Havlovi, a to až do jeho abdikace 17. července 1992. Cílem jedenácté kapitoly je zdokumentování situace, která následovala po volbách 1992. Zde autorka analyzuje politický scénář k následnému rozpadu ČSFR. Obsahem další kapitoly je Deklarace o svrchovanosti Slovenské republiky, která v sobě zahrnovala požadavek o samostatnosti Slovenska. Další dvě části obsahují jednání o konci České a Slovenské Federativní Republiky mezi Vladimírem Mečiarom za slovenskou politickou stranu HZDS a Václavem Klausem za českou politickou stranu ODS. Autorka zde představila dva hlavní aktéry rozhovoru mezi čtyřma očima ve vile Tugendhat v Brně. Poslední čtrnáctá kapitola zachycuje první kroky dvou nových států v Evropě. Společný stát Čechů a Slováků zanikl 31. prosince 1992. Dne 1. ledna 1993 vznikly dva nové evropské státy, a to Česká republika v čele státu s Václavem Havlem a Slovenská republika v čele s Michalem Kováčem.

Autorka ve své bakalářské práci použila odbornou literaturu psanou českými a slovenskými autory, v menším rozsahu využila i cizojazyčné zahraniční zdroje. Hlavní a velmi užitečnou publikací byla kniha od renomovaného znalce moderních československých dějin Jana Rychlíka *Rozdělení Československa 1989–1992*. Tato kniha je velkým zdrojem informací o postupných krocích k rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky. Je v ní zodpovězena řada otázek, co vedlo a proč se musel stát rozdělit na dvě samostatné země. Autor knihy J. Rychlík byl v době rozpadu externím poradcem předsedy české vlády Petra

Pitharta a tím pádem stál bezprostředně blízko některým událostem. Jeho podněty a informace byly velkým přínosem a nedílnou součástí pro napsání mé bakalářské práce.

Další neméně důležitou publikací, s níž autorka pracovala, byla kniha s názvem *1989, Podzim národů*. Je dílem kolektivu polských autorů Adama Burakowského, Aleksandra Gubrynowicze a Pawła Ukielského, kterou přeložila do českého jazyka Silvie Mitlenerová. Tato kniha nejenže popisuje poslední roky komunistického režimu v Československu, ale analyzuje i vývoj dalších států v Evropě, jež byly členskými zeměmi Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a Varšavské smlouvy (VS). Jednalo se o Bulharsko, Německou demokratickou republiku (NDR), Maďarsko, Polsko a Rumunsko. Všechny tyto země prošly změnami režimu v roce 1989. V knize se nachází několik dobových černobílých fotografií zachycující významné události z té doby. Autoři analyzovali proces hroutícího se systému v Evropě.

Velice prospěšnou knihou k tématu mé práce je publikace *Klíčové problémy moderných slovenských dějin*, která je opět kolektivní prací slovenských autorů Valeriána Bystrického, Dušana Kováče a Jana Peška. Je rozdělena chronologicky podle slovenských dějin do tří částí. První část popisuje období 19. století, až po konec první světové války. Druhá kapitola zachycuje období roku 1918–1945. A třetí je složena z pěti podkapitol a věnuje se rokům 1945–1992. Zde se kniha věnuje především otázce pádu komunistického režimu v období mezi nastolenou demokracií a vznikem samostatného státu.

Zajímavou knihou jsou rovněž vzpomínky amerického diplomata Paula Hackera *Slovensko 1990–1993*. Jde o svědectví, které zachycuje dění v Slovenské republice pod vládou Vladimíra Mečiara a dalších osob, například pozdějšího prezidenta Ivana Gašparoviče. P. Hacker prožil na Slovensku klíčové momenty, kdy se stal z této země samostatný stát v Evropě.

Nezbytnou publikací pro všechny zájemce o českou historii je kniha *Moderní české dějiny* od Františka Emmerta. Je velice dobře čtivá a přehledná. Shrnuje éru celých českých dějin od rozpadu Rakouska-Uherska, až po vstup

samostatné České republiky do Evropské unie (EU) roku 2004. Je zde opět velké množství dobových fotografií a srozumitelně napsán a shrnut výklad historických událostí. Výsledkem je poutavé knižní dílo s vysoce odborným textem.

O jednání ohledně rozpadu republik vznikl sborník od Václava Klause *Rozdělení státu, 25 let České a Slovenské republiky*. Zde byl vysvětlen hlavní důvod proč, jak a za jakých podmínek k zániku obou republik došlo. Publikace obsahuje proslovy a projevy Václava Klause, Vladimíra Mečiara, Václava Havla či Milana Uhdeho.

Autorka ve své bakalářské práci pracovala i se zahraničními zdroji, které jí svou povahou a pohledem u vnějšku napomohly dotvořit celkový obrázek situace v Československu v krizovém a zároveň přelomovém roce 1989.

Za zmínku zcela určitě stojí i sborník z mezinárodní vědecké konference z 8. prosince 2008 *Integraci a dezintegraci* od Petry Hirtlové a Vladimíra Srba. Jedná se o kapitoly od různých autorů. Některé se týkají faktů a mýtů o rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky. Vznik České republiky a pro dnešní generaci již zahraničního státu, Slovenska, je tedy nutné brát jako fakt.

1 Význam a vliv Sametové revoluce 1989

Sametová revoluce je označení pro násilné svržení komunistického režimu v Československé socialistické republice.¹ Od začátku roku 1989 začaly v ČSSR nepokoje. Demonstrace, které se konaly po 15. lednu 1989, připomínaly 20. výročí smrti studenta Jana Palacha, jehož tragický konec měl probudit obyvatele Československa z letargie, což se však nestalo. Násilnosti na demonstracích se staly brutálnějším než kdykoliv od roku 1969.² Další velké akce následovaly 21. srpna 1989 – výročí vojenské intervence Varšavské smlouvy a 28. října 1989 k výročí 71. vzniku nezávislého Československa.³ Listopad roku 1989 značí, jak dát komunistické elitě vědět, že její čas se nachýlil ke konci.⁴ Začátkem listopadu padla Berlínská zeď, což někteří vnímají jako prvopočátek změn v celé Evropě.⁵ Pád komunistického režimu v Československu zažehlo studentstvo. 17. listopad připadl k připomenutí 50. výročí smrti Jana Opletala, zavražděného nacisty. Konaná demonstrace byla klíčovou událostí, která vedla ke svržení režimu. Dav se ubíral na Vyšehrad. Účastníci nesli transparenty a národní vlajky, a přitom skandovali hesla: „*At' žije Havel!*“, „*Nechceme Štěpána!*“, „*Chceme svobodné volby!*“. Nicméně několik tisíc lidí po skončení oficiální demonstrace pokračovalo směrem k Václavskému náměstí. Událost se změnila na akci proti Husákovu a Jakešovu režimu. Pořádkové jednotky se snažily zabránit davu k vytvoření blokad do centra, ale lidé zůstali uvězněni na Národní třídě. Demonstranti přicházeli k policistům a strkali jim květiny za štíty, zapalovali svíčky a zpívali. Poté přišlo nařízení, aby byl protest rozehán silou. Ozbrojené jednotky se postavily proti pokojným demonstrantům. Vytvořily kordony a úzké uličky, kde příslušníci policie a dalších složek brutálně bili prchající lidi obušky.⁶ Kdo spadl na zem,

¹ *Pád komunistického režimu*. In: My jsme to nevzdali [online], [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/sametova-revoluce/pad-komunistickeho-rezimu/>.

² SABROW, Martin, *1989 und die Rolle der Gewalt*, Göttingen 2012, s. 350.

³ BURAKOWSKI, Adam, GUBRYNOWICZ, Aleksander, UKIELSKI, Paweł, *1989. Podzim národů*, Praha 2022, s. 320.

⁴ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, *Velvet Revolutions: An oral history of Czech society*, New York 2016, s. 199.

⁵ *Pád komunistického režimu*. In: My jsme to nevzdali [online], [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/sametova-revoluce/pad-komunistickeho-rezimu/>.

⁶ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 322–323.

dostal ještě několik kopanců. Demonstranti vykřikovali hesla: „*Nechceme násilí!*“, „*Nechceme gestapo!*“, „*Nechceme krev!*“.⁷

K negativnímu událostí přispěla fáma, že byl zabit student Martin Šmíd z matematicko-fyzikální fakulty.⁸ Později se prokázalo, že tyto informace jsou falešné. Fáma nezabránila stávce, kterou zorganizovali studenti pražských vysokých škol, již požadovali vyšetření incidentu, zrušení cenzury, propuštění politických vězňů, svobody shromažďování a dialog mezi vládou a obyvateli.⁹ Podporu jim prokázala i všechna divadla v Praze a v Bratislavě. V pražském Činoherním klubu se z Havlovy iniciativy založilo Občanské fórum (OF), ve stejnou dobu v Bratislavě v budově Umělecké besedy vznikla organizace Verejnost' proti násiliu (VPN). Již založením těchto dvou organizací později podle některých vedlo k následnému rozdělení federace.¹⁰

Komunistická strana a její aparát už nebyly schopny čelit masivním protestům, jež se rozšířily do celé zemi. 24. listopadu odstoupilo vedení komunistické strany, a 27. listopadu se uskutečnila generální stávka, ke které se připojila většina veřejnosti. Listopadové události roku 1989 spojily Čechy a Slováky proti jakešovskému stylu perestrojky. V prosinci byla jmenována nová federální vláda v čele s Mariánem Čalfou.¹¹ Ministrem financí se v ní stal Václav Klaus. Václav Havel se stal prvním uchazečem o uvolněný prezidentský post.¹² Dne 29. prosince československý parlament zvolil Václava Havla prezidentem.¹³ Zánik komunistického režimu dal prostor pro svobodu. Čechoslováci se vrátili do Evropy, kam již dříve patřili, a jejich myšlenky vedly do české minulosti a odmítaly komunistické dědictví.¹⁴ Tato změna režimu přinesla mnoho výhod a

⁷ JAŠEK, PETR, *Nežnú revolúciu vyvolali policajné obušky*. In: FILO, Jakub (ed.), 1989: *Cesta k slobode*, Bratislava 2018, s. 46.

⁸ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 324.

⁹ SABROW, s. 352.

¹⁰ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 326–327.

¹¹ *Pád komunistického režimu*. In: *My jsme to nevzdali* [online], [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/sametova-revoluce/pad-komunistickeho-rezimu/>.

¹² STACKL, Erthard, 1989: *Sturz der Diktaturen*, Wien 2009, s. 271.

¹³ Tamtéž, s. 295.

¹⁴ VANĚK, MÜCKE, s. 200.

příležitostí.¹⁵ Občané se začali učit základy demokracie, smyslu pro občanství, rozhodovat se sami za sebe a angažovat se ve věcech veřejných a politických.¹⁶

Na začátku roku 1990 vzniklo široké spektrum politických stran, zavedl se nezávislý tisk a byly zrušeny mocenské nástroje, kterými komunistický režim zasahoval do veřejného života (zrušení Státní bezpečnosti, povinné ruštiny na školách nebo Socialistického svazu mládeže).¹⁷ Jedním hlavním problémem ve svobodném Československu byla Státní bezpečnost (StB). Jednalo se o tajnou politickou policii, která hrála významnou roli během demonstrace 17. listopadu 1989 hlavně kvůli vyšetřovací komisi StB. Tato složka byla rozpuštěna 15. února 1990.¹⁸

¹⁵ VANĚK, MÜCKE, s. 203.

¹⁶ Tamtéž, s. 204.

¹⁷ EMMERT, František, *Moderní české dějiny*, Praha 2019, s. 280.

¹⁸ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 354.

2 Volba prezidenta

Dne 25. listopadu 1989 připravila komise OF v čele se Zdeňkem Jičínským návrh kandidatury Alexandra Dubčeka na post prezidenta republiky. Většina členů OF byla proti návrhu. Dne 8. prosince se v rozšířeném krizovém štábu rozhodlo o kandidatuře Václava Havla, který měl však pochybnosti o své kandidatuře, neboť se obával, že VPN bude prosazovat jako prezidenta A. Dubčeka, jehož někteří považovali za symbol roku 1968, zatímco jeho nikdo skoro neznal, ale přesto měl podle některých představovat budoucnost.¹⁹ Dne 7. prosince vyloučilo KSČ Miloše Jakeše a Miroslava Štěpána ze strany. Poslední komunistický prezident a představitel normalizace Gustav Husák abdikoval 10. prosince.²⁰ A. Dubček se však nikdy své kandidatury na post prezidenta nevzdal, jen připustil, že by přijmul funkci předsedy Federálního shromáždění (FS).²¹ Čalfa nabídl Havlovi, že mu pomůže protlačit jeho kandidaturu. Havel měl být zvolen ještě téhož roku a Dubček se měl stát předsedou parlamentu.²² Čalfa svůj plán zrealizoval a 16. prosince oznámil Václav Havel veřejnosti svoji kandidaturu a dodal, že Alexandr Dubček při něm bude stát při něm ve významné funkci. Dne 28. prosince byl Alexandr Dubček zvolen předsedou FS a o den později, tedy 29. prosince ve Vladislavském sále Pražského hradu, kde poslanci jednomyslně zvolili prezidentem republiky Václava Havla.²³ Petr Uhl a Václav Benda současně pronesli větu: „*Tak at' je to Václav.*“²⁴ Zvolením Havla prezidentem bylo symbolicky chápáno jako konec „sametové revoluce“.²⁵

¹⁹ RYCHLÍK, Jan, *Rozdělení Československa 1989–1992*, Praha 2022, s. 101–102.

²⁰ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 336.

²¹ RYCHLÍK, s. 105.

²² BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 339.

²³ RYCHLÍK, s. 107–108.

²⁴ SEBASTYEN, Victor, *1989 – Pád východního bloku*, Brno 2011, s. 362.

²⁵ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 342.

3 Pomlčková válka

Pomlčková válka se stala prvním porevolučním konfliktem česko-slovenských vztahů v souvislosti s jednáním Federálního shromáždění o novém názvu státu. 23. ledna 1990 se konala společná schůze Federálního shromáždění s cílem odstranit bez voleb komunistickou většinu vzniklou po roce 1986 a prosadit zde poslance z OF a VPN. Prezident republiky Václav Havel se během tohoto zasedání dostavil s projevem, který se netýkal projednávaného zákona. Navrhl změnit dosavadní název *Československé socialistické republiky* (ČSSR) na *Československou republiku* (ČSR), což připomínalo Masarykovu první republiku. Dále požadoval změnit státní symboly a název armády. Tyto návrhy byly vypuštěny poněkud „socialisticky“. Nebyly totiž projednány ve výborech a v národních radách.²⁶

Protože nedošlo ke schválení nového názvu federace, přišel Havel s novou alternativou, a to na *Republiku česko-slovenskou*. Poslanci (Karol Stome za OF a za VPN Jozef Bakšay, Peter Kulan a Peter Rašev) navrhovali název státu *Československá federativní republika*, ale i za tímto návrhem stál V. Havel, který ho nemohl sám oficiálně podat, protože již předtím podal návrh na změnu názvu. O těchto dvou návrzích se jednalo 29. března 1990. Zatímco slovenská strana podporovala návrh prezidenta s pomlčkou, česká strana byla výrazně proti. Havlův „pomlčkový“ návrh neprošel, ale „bezpomlčkový“ ve Sněmově lidu prošel. Avšak slovenští poslanci ho zablokovali. Miloš Zeman navrhl, aby název státu zněl *Československá federativní republika* v češtině a *Česko-slovenská federativní republika* ve slovenštině. Tento návrh Slováky neuklidnil, a proto okamžitě proti novému názvu vypukly demonstrace, při nichž se prvně objevila hesla o samostatném Slovensku.²⁷ František Mikloško²⁸ napsal, že je třeba, aby svět věděl, že vedle sebe existují dvě republiky, česká a slovenská. Na zámku v Lánech se konala porada o názvu federace a zvolen byl návrh *Česká a Slovenská Federativní Republika* (ČSFR).

²⁶ RYCHLÍK, s. 132–134.

²⁷ Tamtéž, s. 141–143.

²⁸ František Mikloško je bývalý poslanec Slovenské národní rady a Národní rady Slovenské republiky.

Se zástupcem jazykového ústavu se ještě diskutovalo o psaní velkých písmen. Název Česká a Slovenská Federativní Republika byla oficiálně schválena Federálním shromážděním 20. dubna 1990. Zkratka ČSFR se psala v češtině i ve slovenštině stejně. Nový státní znak federace se rozdělil na čtyři pole, kde v prvním a třetím poli byl český lev, zatímco v druhém a čtvrtém poli slovenský dvojkříž. Moravská orlice ze znaku zmizela.²⁹ A také se změnil název armády z *Československé lidové armády* (ČSLA) na *Československou armádu*.³⁰ Dosavadní české heslo „*Pravda vítězí*“ bylo nahrazeno latinským „*Veritas vincit*“. Tím „pomlčková válka“ skončila.³¹

²⁹ RYCHLÍK, s. 145–146.

³⁰ Tamtéž, s. 133.

³¹ Tamtéž, s. 146.

4 Politický a hospodářský vývoj v ČSFR po volbách 1990

Po volbách 1990 narostl počet soukromých podnikatelů. Prezident Václav Havel a ministr zahraničí Jiří Dienstbier obnovili vztahy se západními státy. Republiku navštívil papež Jan Pavel II. a tibetský duchovní vůdce Dalajláma. Dne 26. února 1990 byla podepsána v Moskvě dohoda o odchodu sovětských vojsk, který se protáhl až do června 1991. Stala se tak nejdůležitější a největší změnou ve střední Evropě od roku 1945. Odsun zabezpečil plnou státní suverenitu. S tímto odchodem souviselo rozpuštění východoevropského vojenského bloku neboli Varšavské smlouvy (VS) a Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Československo se vymanilo ze sovětského vlivu. Ve společnosti vzrostla kriminalita, zdražování a sociální neklid. Velký odpor veřejnosti vyvolala amnestie vyhlášena prezidentem V. Havlem 1. ledna 1990. Propuštěno bylo více než 23 000 trestanců. Po volbách vznikl nový federální parlament, národní sněmovna a nové vlády federální i národní.³²

Československá ekonomika potřebovala novou systémovou změnu, aby se proměnila v ekonomiku volného trhu. Valtr Komárek³³ prosazoval evoluční změny a malou rekonstrukci ekonomiky, kdežto Václav Klaus chtěl rychlou privatizaci na trhu. Nakonec uspěl Klausův koncept. Přípravy trvaly celý rok 1990. Tato reforma započala 1. ledna 1991 a přinesla liberalizaci cen, devalvaci české koruny, bankrot neprosperujících firem, nezaměstnanost a nově již výše zmíněnou privatizaci.³⁴ Hlavní tři formy privatizace tvořily malá a velká privatizace a restituce.³⁵

Za dob komunistického režimu nemohl nikdo soukromě podnikat. A tak po prvních svobodných volbách se podnikaví lidé těšili na nové změny, které přicházely s vlnou privatizace.³⁶ Obě privatizace probíhaly mezi lety 1992–1995.³⁷

³² EMMERT, s. 280–281.

³³ Valtr Komárek byl bývalý komunistický reformátor z dob pražského jara, později první místopředseda vlády M. Čalfy, poslanec.

³⁴ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 343–344.

³⁵ Tamtéž, s. 345.

³⁶ *Malá privatizace znamenala první krok k tržnímu hospodářství*. In: Česká televize [online], [cit. 2023-29-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1308461-mala-privatizace-znamenala-prvni-krok-k-trznimu-hospodarstvi>.

³⁷ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 346.

4.1 Malá a velká privatizace, restituce

V malé privatizaci se především jednalo o dražbu státního majetku, o menší a středně velké podniky. Šlo o výhodné zpeněžení získaného majetku, bohužel velká část podniků získaných v malé privatizaci skončila krachem a zánikem.³⁸ Tato privatizace byla začátkem rozjezdu k podnikání.³⁹

Velká privatizace se uskutečnila prostřednictvím dvou vln takzvané kuponové privatizace. Plnoletí zájemci si mohli zakoupit kuponovou knížku.⁴⁰ Registrační poplatek knížky stál 1000 Kčs. Kuponu se mohly využít na nákup akcií podniků nebo investovat do investičních fondů.⁴¹ Velkým problémem tohoto projektu bylo rozptýlení majetku mezi malé akcionáře a nedostatek kapitálu v privatizovaných podnicích.⁴² V některých případech subjekty využily privatizaci ve svůj prospěch. Zajistily si nákupy státního majetku za nižší cenu, než byla jeho skutečná hodnota. Rychlé tempo privatizace byla příležitostí pro tunelování a korupci. V roce 1991 byl zahájen kuponový program, jak zabránit „*praní špinavých peněz*“.⁴³ Václav Klaus ještě jako ministr financí prohlásil: „*Zabránit špinavým penězům za cenu, že zlikvidujeme ty čisté, to na federálním ministerstvu financí umíme, ale nejsem přesvědčen o správnosti této cesty.*“⁴⁴

Tímto slovem se nazývá právní forma navrácení majetku původním majitelům převedeným na stát po roce 1955. Především šlo o domovní majetek (činžovní domy) a o movitý majetek (zemědělská půda či inventář). Oprávněnou osobou byl původní vlastník nebo dědic ze závěti a ze zákona. Za zničené objekty byla vyplácená náhrada. Podmínkou restituce bylo československé občanství a trvalý pobyt v ČSFR. Z restituce byl vyřazen církevní majetek. Problémem se stala restituce sudetských Němců a Maďarů.⁴⁵

³⁸ BYSTRICKÝ, Valerián, KOVÁČ, Dušan, PEŠEK, Jan a kol., *Klíčové problémy moderných slovenských dějin*, Bratislava 2012, s. 366–367.

³⁹ *Malá privatizace znamenala první krok k tržnímu hospodářství*. In: Česká televize [online], [cit. 2023-29-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1308461-mala-privatizace-znamenala-prvni-krok-k-trznimu-hospodarstvi>.

⁴⁰ BYSTRICKÝ, KOVÁČ, PEŠEK a kol., s. 367.

⁴¹ RYCHLÍK, s. 281.

⁴² BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 346.

⁴³ EISEN, Norman, *Democracy's Defenders. U.S. Embassy Prague, the Fall of Communism in Czechoslovakia, and Its Aftermath*, Washington 2020, s. 165.

⁴⁴ EMMERT, s. 282.

⁴⁵ RYCHLÍK, s. 283.

4.4 Propad hospodářství – HDP

Hrubý domácí produkt udává, kolik statků a služeb ekonomika státu vyprodukovala za jeden rok (hodnota se vyjadřuje v penězích).⁴⁶ Reformy sehrály důležitou roli v Československu. Slovensko bylo vždy slabším partnerem. Československo jako celek, utrpělo velký ekonomický propad HDP na hlavu.⁴⁷ Po vzniku kuponové privatizace zaznamenala ekonomika rychlý růst podílu soukromého sektoru na HDP.⁴⁸ Po komplexní reformě v roce 1991 se HDP v Českých zemích propadl o 14,5 % a na Slovensku o 16,4 %.⁴⁹

4.5.5 Nezaměstnanost

Česká republika zaznamenala po roce 1990 nízkou inflaci a nízkou míru nezaměstnanosti.⁵⁰ Když 1. ledna 1991 vznikla ekonomická reforma a začala transformovat někdejší ekonomiku, mělo to velký dopad na obyvatelstvo. Dalo by se říct, že z větší části na obyvatele slovenské části republiky než té české.⁵¹ Výsledky reformy ovlivňovaly hlavně Slovensko, šlo hlavně o nezaměstnanost. V České republice byla v roce 1991 míra nezaměstnanosti jen 4,1 %, ale na Slovensku se vyšplhala až na 11, 8 %.⁵²

⁴⁶ KLÍNSKÝ, Petr, MÜNCH, Otto, *Ekonomika 2 pro obchodní akademie a ostatní střední školy*, Praha 2001, s. 16–17.

⁴⁷ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 344.

⁴⁸ EISEN, s. 165.

⁴⁹ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 345.

⁵⁰ EISEN, s. 165.

⁵¹ RYCHLÍK, s. 279.

⁵² BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 344.

5 Volby 1990

Volby roku 1990 byly jednoduchým referendem. Šlo o poražení bývalého komunistického režimu.⁵³ Ještě před volbami přijala vláda usnesení pro lustraci⁵⁴ do parlamentu. Pro kandidáty voleb se vydávaly lustrační certifikáty. Kromě komunistů všichni účastníci tyto certifikáty získali.⁵⁵ Svobodné volby se konaly v pátek a v sobotu 8. a 9. června 1990. Ve stejný den se konaly i do České národní rady (ČNR) a do Slovenské národní rady (SNR). Favoritem v České republice bylo Občanské fórum (OF) a na Slovensku Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), které mělo lepší výsledky než Verejnost' proti násiliu (VPN). V české části republiky zvítězilo OF s 53,2 %, druhá skončila Komunistická strana Československa (KSČ) s 13,5 %, dále Křesťansko-demokratická unie (KDU) s 8,7 % a Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS) se 7,9 %. Do zákonodárných sborů se nedostali sociální demokrati (SD) a národní socialisté (NS).

Na Slovensku nakonec zvítězilo VPN s 32,5 % před KDH, které skončilo na druhém místě s 18,9 %. Pak následovala KSČ s 13,8 %, Slovenská národní strana (SNS) s 10,9 % a na pátém místě Spolužitie – Maďarské kresťanskodemokratické hnutie (ES-MKDH) s 8,6 %. Koalici tvořilo OF a VPN a opozici KSČ/KSS a SNS. Sestavením a vedením nové vlády byl pověřen Marian Čalfa. Na 3. společné schůzi Sněmovny lidu (SL) a Sněmovny národů (SN) zvolili opět prezidentem Václava Havla.⁵⁶ V celé volební kampani se zúčastnilo v obou republikách 22 volebních subjektů. Na základě výsledků byl za předsedu Slovenské národní rady (SNR) zvolen František Mikloško z VPN a za předsedu slovenské vlády ministr vnitra Vladimír Mečiar.⁵⁷ V čele nové české vlády stanul Petr Pithart a předsedkyní České národní rady Dagmar Burešová.⁵⁸

⁵³ RAVIK, Slavomir, *Kronika polistopadového vývoje 1989–1994*, Praha 2006, s. 119.

⁵⁴ Lustrace je kontrola údajů v různých evidencích. Hlavní význam lustrace nabyla v zemích střední a východní Evropy, které se zbavily komunistického režimu.

⁵⁵ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 355.

⁵⁶ RYCHLÍK, s. 155–156.

⁵⁷ BYSTRICKÝ, KOVÁČ, PEŠEK a kol., s. 365–366.

⁵⁸ RYCHLÍK, s. 156.

5.1 Tabulka výsledků voleb za Česko 1990

Strana, koalice, hnutí	Počet hlasů	%	PM
<u>Občanské fórum</u>	3 851 172	53,15 %	68
<u>Komunistická strana Československa</u>	976 996	13,48 %	15
<u>Křesťanská a demokratická unie</u>	629 359	8,69 %	9
<u>Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko</u>	572 015	7,89 %	9

Příloha č. 1 – Výsledky hlasování za Česko do Federálního shromáždění v roce 1990. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sn%C4%9Bmovny_lidu_Feder%C3%A1ln%C3%ADho_shrom%C3%A1%C5%BE%C4%9Bn%C3%AD_1990.

5.2 Tabulka výsledků voleb za Slovensko 1990

Strana	Počet hlasů	Procentuální vyjádření	Počet mandátů
<u>Verejnost' proti násiliu</u>		32,5 %	19
<u>Křesťanskodemokratické hnutie</u>		18,9 %	11
<u>Komunistická strana Československa</u>		13,8 %	8
<u>Slovenská národná strana</u>		10,9 %	6
<u>Spolužitie</u>		8,6 %	5

Příloha č. 2 – Výsledky hlasování za Slovensko do Federálního shromáždění v roce 1990. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sn%C4%9Bmovny_lidu_Feder%C3%A1ln%C3%ADho_shrom%C3%A1%C5%BE%C4%9Bn%C3%AD_1990.

6 Kompetenční zákon 296/1990 Sb.

Kompetenční zákon se zabýval vztahy mezi oběma republikami a federací, úpravou státní banky nebo ropovodů.⁵⁹ Jeho hlavní cíl spočíval ve fungující federaci. Norma ovlivnila české a slovenské vztahy, ale stala se dočasným kompromisem. Nový zákon omezil pravomoc federálních orgánů. Například byla zrušena oblast takzvané společné kompetence, federace a republik, čímž skončilo působení federace třeba v zemědělství anebo v dopravě. Velkou změnou prošel zákon o hospodaření nebo v rozdělení majetku ve státním vlastnictvím, například státní majetek se převedl na obce. Norma dále připustila vlastní činnost v oblasti zahraniční politiky, měny a obrany. V pravomoci federace zbyly legislativa, správa, kontrola a ochrana federálních orgánů. Ještě tady zbývala otázka ropovodu, která se vyřešila tak, že zůstal společný, ale ne federální.⁶⁰ Vladimír Mečiar si tento kompetenční zákon a fungování federace pochvaloval a tvrdil: „*Uznání naší suverenity a slovenské ústavy jsou dva základní kroky, od nichž lze odvíjet konfederativní stát, tedy soužití dvou svrchovaných republik na základě smlouvy.*“⁶¹

⁵⁹ 30 let zpět: Federální shromáždění schválilo kompetenční zákon. In: Česká televize [online], [cit. 2023-18-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/30-let-zpet/3237542-30-let-zpet-federalni-shromazdeni-schvalilo-kompetencni-zakon>.

⁶⁰ RYCHLÍK, s. 186–187.

⁶¹ RAVIK, s. 213.

7 Rozpad Občanského fóra (OF), Verejnosti proti násiliu (VPN) a vznik Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS)

Od podzimu 1990 začaly v obou republikách rozpory v otázkách, v názorech, v charakteru a vůbec fungování stávajícího státu. Týkalo se to OF a VPN.⁶² České OF se rozdělilo na Občanské hnutí (OH) pod vedením ministra zahraničních věcí a místopředsedy federální vlády Jiřího Dienstbiera a Občanskou demokratickou stranu (ODS), kterou vedl Václav Klaus. Hlavní příčina rozpadu OF byl odchod malých pravicových stran: Křesťanskodemokratické strany (KDS) Václava Bendy a Liberálně-demokratické strany (LDS) Emanuela Mandlera.⁶³ Rozpad Občanského fóra končí Klausovým nástupem a přinesl nový program.⁶⁴

Na Slovensku měl rozpad VPN bouřlivější charakter.⁶⁵ Hlavní důvody rozpadu VPN na jaře roku 1991 spočívaly v obvinění vedení ze strany Milana Kňažka, že se hnutí chová jako bývalý Ústřední výbor KSS, a ve vztahu mezi V. Mečiarom a VPN. Postavení VPN se stalo „celostátním problémem“.⁶⁶ Předseda slovenské vlády Vladimír Mečiar se dostal do rozporu se spoluzakladatelem VPN Fedorem Gálem.⁶⁷ Fedor Gál byl po sametové revoluci byl jedním z hlavních aktérů na slovenské politické scéně. Stal se lídrem centra VPN a nejvlivnější postavou hnutí.⁶⁸ Tento spor vyústil k odvolání Vladimíra Mečiara z postu předsedy vlády a novým předsedou se stal Ján Čarnogurský z KDH.⁶⁹ Po rozpadu hnutí VPN se nově založila promečiarovská platforma VPN-Za demokratické Slovensko (VPN-ZDS). Krátce po rozštěpení hnutí zavítal na Slovensko prezident Václav Havel. Jeho návštěva byla chápána jako podpora původnímu křídlu VPN. Shodou okolností se v den návštěvy konala veřejné demonstrace na bratislavském náměstí. Zde prezidenta slovně napadli demonstranti. Zazněla hesla „*Dost' bolo Havla!*“ nebo „*Chceme vládnut' sami!*“. Vladimír Mečiar naznačil, že

⁶² RYCHLÍK, s. 369

⁶³ Tamtéž, s. 188–189.

⁶⁴ *Nepolitická politika – rozpad Občanského fóra*. In: Česká televize [online], [cit. 2023-31-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1444376-nepoliticka-politika-rozpad-obcanskeho-fora>.

⁶⁵ BYSTRICKÝ, KOVÁČ, PEŠEK a kol., s. 367.

⁶⁶ HACKER, Paul, *Slovensko 1990–1993. Spomienky amerického diplomata*, 2014. s. 51.

⁶⁷ BYSTRICKÝ, KOVÁČ, PEŠEK a kol., s. 367.

⁶⁸ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 378.

⁶⁹ BYSTRICKÝ, KOVÁČ, PEŠEK a kol., s. 367.

prezidentova návštěva nebyla vhodná a že si celou nepříjemnost způsobil sám tím, že se připlétl nevhodným způsobem do slovenských záležitostí. Od té doby byl V. Mečiar považován za politika, který podporuje rozbití československého státu. Tento incident urychlil definitivní ukončení existence VPN.

7.1 Vznik HZDS

Po zániku VPN a VPN-ZDS se objevil na slovenské politické scéně nový subjekt v čele s V. Mečiarem, a to Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS), které vzniklo 27. dubna 1991. Dalším hnutím byla pravicově orientovaná Občianská demokratická únia (ODÚ). Podle preferencí HZDS bylo zřejmé, že osud České a Slovenské Federativní Republiky rozhodnou volby v roce 1992. Zakládající sněm se konal v Banské Bystrici 22. června 1991. Předsedou byl zvolen Vladimír Mečiar a do vedení politické sféry HZDS Milan Kňažko, Rudolf Filkus, Michal Kováč, Roman Zelenay a Augustín Marián Húska.⁷⁰

⁷⁰ RYCHLÍK, s. 189–192.

8 Referendum

O referendum se prvotně zasadily na jaře 1990 slovenské organizace, protože se domnívaly, že obyvatelé Slovenska jsou pro samostatnost. Zjistily, že je to omyl, a proto se stáhly. Také SNS byla proti referendům. VPN a KDH též ho odmítaly s tím, že k udržení společného státu není třeba referenda. Postupem času se situace obrátila. Slovensko nejprve chtělo prosadit „svrchovanost Slovenska“ a poté se mohlo konat referendum a občané by se mohli svobodně vyjádřit. Šlo o určitou manipulaci, kde by referendum nemohlo už nic změnit. Česká politická scéna byla pro něj. Mohl ho vypsát prezident na návrh FS v obou republikách nebo na návrh národních rad jen v jedné z nich. Referendem měly být řešeny otázky uspořádání ČSFR.⁷¹ Strany, které nechtěly zánik federace, předložily prostřednictvím poslance Ivana Fišera za ČSSD návrh, kde mohl mít občan možnost rozhodnout v souhlasem či nesouhlasem, zda chce či nechce rozpad státu.⁷²

Od roku 1990 bylo viditelné, že se bude měnit státoprávní uspořádání Československa, ke kterému by se měli vyjadřovat občané.⁷³ Několikrát se naznačilo, že je to celé zbytečné a že se federace stejně rozpadne. „*Vůdčí politici nechtěli, aby se jim do rozhodování občané pletli,*“ říká Michael Žantovský, tehdejší velvyslanec v USA.⁷⁴ Je třeba si uvědomit, že stát nerozdělili občané, nýbrž pouze dva zástupci politických stran ODS a HZDS. Referendum o rozdělení republiky se „bohužel“ nekonalo.⁷⁵ Stálo by totiž moc peněz, nebyl by na něj čas a ostatně by neměl ani smysl, neboť na běhu událostí se již nedalo nic měnit.⁷⁶ Hrozilo nebezpečí, že nepřipravené referendum mohlo ohrozit celou situaci.

⁷¹ RYCHLÍK, s. 199–201.

⁷² KOTIAN, Róbert, *Ako sa delil štát*, 2018, s. 246.

⁷³ *O rozdělení ČSFR mělo být referendum, politici na to neměli právo, shodují se premiéři Špidla a Radičová.* In: Česká televize [online], [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2187316-o-rozdeleni-csfr-melo-byt-referendum-politici-na-nemeli-pravo-shoduji-se-expremeri>.

⁷⁴ *Referendum, které se nekonalo. Rozdělení Československa bylo stranické rozhodnutí.* In: Radiožurnál [online], [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/referendum-ktere-se-nekonalo-rozdeleni-ceskoslovenska-bylo-stranicke-rozhodnuti-7183187>.

⁷⁵ *Referendum, které se nekonalo. Rozdělení Československa bylo stranické rozhodnutí.* In: Radiožurnál [online], [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/referendum-ktere-se-nekonalo-rozdeleni-ceskoslovenska-bylo-stranicke-rozhodnuti-7183187>.

⁷⁶ RAVIK, s. 215.

Kdyby se konalo a nebylo by schválené, tak by se mohlo další konat až za pět let.⁷⁷ Z toho vyplývá, že danou situaci musí rozhodnout zákonodárné sbory.⁷⁸ V tisku vyšla zpráva, že dělení státu nebylo součástí volebního programu žádné strany. Občané by podle Havla volili jasný cíl a tím by k rozdělení republiky nedošlo. Podle Havla nemělo takové referendum žádný smysl.⁷⁹

⁷⁷ KLAUS, Václav, *Únava ze státoprávních diskusí*. In: Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky, Praha 2018, s. 37.

⁷⁸ KLAUS, Václav, *Znovu o budoucnosti našeho státu*. In: Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky, Praha 2018, s. 41.

⁷⁹ RAVIK, s. 193.

9 Volby 1992

Dne 29. ledna 1992 schválilo Federální shromáždění novelu o volebním zákonu. Návrh prezidenta Václava Havla o většinovém volebním systému byl zamítnut. Dne 3. března 1992 předsednictvo Federálního shromáždění vyhlásilo druhé svobodné volby na pátek a sobotu 5.–6. června 1992. Na stejný den vyhlásila volby do Slovenské národní rady i předsednictvo SNR. Ty do České národní rady se konaly také v tyto dny. Předvolební kampaň byla velmi dynamická. Opět se otevřela otázka spojená s minulostí, ekonomické reformy a státního uspořádání.

V České republice byla jasným favoritem Občanská demokratická strana (ODS) pod vedením Václava Klause, která se spojila s Křesťanskodemokratickou stranou (KDS). Koalice šla do voleb s programem o ekonomické reformě a k přechodu k demokratické společnosti. ODS vystoupila s heslem „*Bud' funkční federace, nebo rozdělení Československa na dva státy.*“ Dávala přednost k zachování federace. Velké naděje byly také vkládány do Občanského hnutí Jiřího Dienstbiera. Hnutí šlo do voleb s heslem „*Jdeme správným směrem!*“ To znamenalo, že dosavadní politika je úspěšná a může se v ní i nadále pokračovat. Bohužel toto heslo pro voliče se stalo omylným. Další strany nedokázaly nabídnout přijatelnou alternativu.⁸⁰

Nejsilnějším kandidátem na Slovensku se stalo HZDS se 74 poslanci v čele s Vladimírem Mečiarom. Na druhém místě skončila Strana demokratickej ľavice (SDL) s 29 poslanci. Dále následovalo KDĽ s 18 poslanci, SNS s 15 poslanci a koalice Maďarské křesťanskodemokratické hnutie (MKDH) se 14 poslanci. Do Sněmovny národů na Slovensku se dostala Sociálně demokratická strana Slovenska (SDSS) s 5 mandáty, kdy jedním z nich byl i Alexandr Dubček.⁸¹ V té době ještě Mečiarův program obsahoval zachování společného státu s Čechy. Přesto chtěl v případě vítězství, aby se uskutečnily tyto body: 1) vyhlášení svrchovanosti Slovenska, 2) přijetí čisté ústavy – post slovenského prezidenta, 3) získání mezinárodně právní subjektivity Slovenska, 4) referendum o samostatnosti Slovenské republiky a o nové úpravě vztahů s Českou republikou, 5) uzavření

⁸⁰ RYCHLÍK, s. 302–303.

⁸¹ BYSTRICKÝ, KOVÁČ, PEŠEK a kol., s. 368.

státní smlouvy s Českou republikou. Tyto podmínky odmítly všechny české strany i ODÚ-VPN. Mečiarovi se podařilo přesvědčit velkou část slovenské veřejnosti. Před volbami se obrátil i k českému lidu. Dva měsíce před volbami 7. dubna 1992 zanikla federální rada Komunistické strany Československa (KSČ) a slovenská Strana demokratickej ľavice (SDL), šla do voleb jako samostatná strana.

Těsně před volbami 2. června 1992 vystoupil v projevu prezident Havel a vyzval občany k volbě „slušných a snášenlivých lidí“, varoval, aby nehlasovali pro strany, které by mohly způsobit rozpad československého státu. I když Václav Havel nikoho nejmenoval, jednalo se o slovenské voliče a samotného Vladimíra Mečiara. Bohužel tento projev měl opačný vliv. Mnoho hlasů voliči ze Slovenska odevzdali HZDS. V České republice zvítězila ODS/KDS a získala 48 mandátů. ODA neuspěla ve volbách do FS, ale prosadila se v ČNR. Dalšími parlamentními hnutími se staly Levý blok (LB), koalice KSČM a malých levicových stran a hnutí. Na Slovensku došlo před volbami k rozštěpení pročeskoslovenských sil. ODÚ šla do voleb samostatně a Demokratická strana (DS) se spojila s Klausovou stranou ODS.

Hned 7. června 1992 obdržel V. Klaus od prezidenta V. Havla pověření nové vlády. Václav Klaus deklaroval, že jediným možným partnerem na Slovensku je HZDS. Jak se později ukázalo, Vladimír Mečiar vůbec nepřemýšlel nad vstupem do federální vlády, nýbrž se hodlal stát předsedou vlády Slovenské republiky. I když V. Klaus byl představitel nejsilnější strany, tak podle tradice měl být předsedou federální vlády Slovák, protože již prezidentem byl Čech.⁸² HZDS souhlasilo, že prezidentem bude Čech, ale bylo zásadně proti zvolení Václava Havla opět prezidentem. Přesto V. Mečiar nepřiznal, že důvodem se stal předvolební Havlův projev, který prakticky nabádal občany, aby nevolili HZDS. Podle něj jen Havel nezvládl funkci federálního prezidenta. Vladimír Mečiar po volbách pravděpodobně chtěl ještě nějaký ten měsíc, aby vláda pokračovala. Václav Klaus na to reagoval tím, že je třeba budoucnost Československa vyřešit mnohem dříve.⁸³

⁸² RYCHLÍK, s. 302–310.

⁸³ HACKER, s. 113.

Tyto volby rozhodly o rozložení politických sil v zákonodárných sborech a o tom, kdo bude další roky spravovat obě republiky.⁸⁴ Přesto oba vítězové měli rozdílnou představu o budoucnosti státu. V. Klaus už nějakou dobu přece jen usiloval o federaci, kdežto V. Mečiar už tehdy prosazoval samostatný stát nebo konfederaci a nezávislost.⁸⁵ Po volbách v říjnu 1992 Federální statistický úřad oznámil výsledky posledního společného sčítání lidu. Zde se mohla poprvé uvést jakákoliv národnost. K československé národnosti se přihlásilo jen 3 500 lidí a na Slovensku jen 59.⁸⁶

9.1 Tabulka výsledků voleb za Česko 1992

Strana, koalice, hnutí	Počet hlasů	%	PM
<u>Občanské fórum</u>	3 851 172	53,15 %	68
<u>Komunistická strana Československa</u>	976 996	13,48 %	15
<u>Křesťanská a demokratická unie</u>	629 359	8,69 %	9
<u>Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko</u>	572 015	7,89 %	9
<u>Sociální demokracie</u>	278 280	3,84 %	0

Příloha č. 3 – Výsledky hlasování za Česko do Federálního shromáždění v roce 1992. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sn%C4%9Bmovny_lidu_Feder%C3%A1ln%C3%ADho_shrom%C3%A1%C5%BEd%C4%9Bn%C3%AD_1992.

⁸⁴ KLAUS, Václav, *Novoroční projev*. In: Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky, Praha 2018, s. 62.

⁸⁵ HACKER, s. 112.

⁸⁶ ZAHRADNÍČEK, Tomáš, *Debaty o čechoslovakismu a Čechoslovácích na konci federace*. In: HUDEK, Adam, KOPEČEK, Michal, MERVAT (eds.), Jan, Praha 2019, s. 359.

9.2 Tabulka výsledků voleb za Slovensko 1992

Strana	Počet hlasů	Procentuální vyjádření	Počet mandátů
<u>Verejnost' proti násiliu</u>		32,5 %	19
<u>Kresťanskodemokratické hnutie</u>		18,9 %	11
<u>Komunistická strana Československa</u>		13,8 %	8
<u>Slovenská národná strana</u>		10,9 %	6
<u>Spolužitie</u>		8,6 %	5

Příloha č. 4 – Výsledky hlasování za Česko do Federálního shromáždění v roce 1992. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sn%C4%9Bmovny_lidu_Feder%C3%A1ln%C3%ADho_shrom%C3%A1%C5%BE%C4%9Bn%C3%AD_1992.

10 Václav Havel a jeho abdikace

Václav Havel (1936–2011) byl posledním prezidentem Československa od 29. prosince 1989 do 20. července 1992 a prvním českým prezidentem od 2. února 1993 do 2. února 2003. Byl známým divadelním dramatikem a spisovatelem. Zapojil se do disidentského hnutí a byl jedním spoluautorů Charty 77, kterou také podepsal. Za komunistického režimu byl několikrát uvězněn. Zastával názor demokratických principů a byl stoupencem nenásilného odporu.⁸⁷ Po volbách 20. července 1992 odstoupil z prezidentské funkce, protože odmítl přihlížet k procesu rozdělení republik.⁸⁸ Ve svém abdikčním projevu 17. července 1992 mimo jiné řekl: „*Milý spoluobčané, dnes v poledních hodinách odevzdal kancléř Karel Schwarzenberg Federálnímu shromáždění můj dopis, v němž oznamuji, že se 20. června v 18 hodin odstupuji z funkce prezidenta České a Slovenské Federativní Republiky. K tomuto kroku jsem se rozhodl po zralé úvaze a vedlo mne k němu zjištění, že závazky, vyplývající ze slibu věrnosti České a Slovenské Federativní Republice a její ústavě, nemohu už dále plnit způsobem, který by byl v souladu s mým založením, přesvědčením a svědomím.*“⁸⁹ Ke konci projevu poděkoval všem Čechům a Slovákům za důvěru, podporu, pomoc a spolupráci. Též poděkoval své ženě Olze Havlové za povinnosti, které vyplývaly z jejího postavení.⁹⁰ Po jeho abdikaci vykonával funkci spojené s úřadem prezidenta republik, předseda federální vlády Jan Stránský.⁹¹

⁸⁷ HACKER, s. 230.

⁸⁸ ČORNEJ, LOCKEROVÁ, MAJOR, s. 63.

⁸⁹ KLAUS, Václav, *Abdikční projev prezidenta ČSFR*. In: Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky, Praha 2018, s. 81.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ ČORNEJ, Petr a kol., *Sto událostí, které dramaticky změnily naši historii: Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha 2001, s. 425.

11 Situace po volbách 1992

Dva dny po studentských demonstracích v roce 1989 vzniklo české Občanské fórum a slovenská Verejnosc' proti násiliu. Toto byl první signál mezi oběma republikami k založení dvou politických scén a následnému rozdělení federace.⁹² Již dříve prezident republiky V. Havel ve svých projevech v parlamentě poukazoval na rizika možného rozpadu federace. Kdyby se tak stalo, zhroutilo by se mezinárodní uznání, hranice a mnoho mezinárodních smluv. Byli bychom prvním rozpadlým státem v poválečné Evropě. Zanedlouho prohlásil, že rozdělení státu by nemuselo mít moc velké následky.⁹³ Místopředseda vlády a podnikatel Miroslav Macek přiznal, že již 17. července 1991 Občanská demokratická strana počítala s rozdělením státu. Ve straně vznikl názor, že Českou republiku budou tvořit pouze Čechy, Morava a Slezsko. A politici na Slovensku jsou si vědomi toho, že velká část slovenských obyvatel by byla pro zachování společného československého státu jako doposud.⁹⁴

O rozdělení se mluvilo již dávno, už v dobách, kdy Vladimír Mečiar opustil politickou scénu, a to na jaře roku 1991. Tehdy se proměnil v politickou oběť a začal myslet na pomstu. Na straně ODS v čele s Václavem Klausem se již začaly formovat návrhy k již zmiňovanému rozdělení. Tak se stalo, že o osudu České a Slovenské Federativní republiky se rozhodlo již dávno před volebními výsledky. Také se vědělo, že se u jednoho stolu setkají dvě dominantní postavy, a to Václav Klaus za Občanskou demokratickou stranu (ODS) a Vladimír Mečiar za Ľudovou stranu – Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS–HZDS). Později by se k nim však mohl přidat i prezident federace Václav Havel, což se nakonec nestalo. Ale ještě v roce 1991 Václav Klaus mluvil ve prospěch federace, prohlásil, že s rozdělením republiky nepočítá a udělá vše pro to, aby se tak neuskutečnilo. Po roce se jeho „pohled“ na danou situaci radikálně změnil. Tímto on a mnoho dalších nese podle některých názorů odpovědnost za rozpad celého státu.⁹⁵

⁹² BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 327.

⁹³ RAVIK, s. 199.

⁹⁴ BURAKOWSKI, GUBRYNOWICZ, UKIELSKI, s. 201.

⁹⁵ RAVIK, s. 203–206.

V době, kdy Petr Pithart vedl českou vládu, vznikl návrh takzvaného „dvojdomeku“⁹⁶. Jednalo se o určitý model konfederace.⁹⁷ Když nastaly debaty o vývoji federace, či rozdělit republiku nebo ne, budil čechoslovakismus⁹⁸ velké nepříjemnosti.⁹⁹ V březnu 1991 navštívil Václav Havel Bratislavu, kde on a jeho doprovod byli fyzicky napadeni a po tomto incidentu již tehdy připustil možnost, že se republika rozpadne: „*Vše nasvědčuje tomu, že Slovensko se ocitá na historické křižovatce. Má poprvé ve svých dějinách možnost z cela svobodně rozhodnout o své budoucnosti,*“ řekl. Slovenská národní rada 17. července 1992 schválila Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky. Ta obsahovala „*stupeň intelektuální a společenské zralosti Slovenska*“. Slováci prohlásili, že chtějí vzít svůj osud do svých rukou a chtějí jej dotáhnout do konce.¹⁰⁰

11.1 Vyhlášení o svrchovanosti Slovenské republiky

Dne 17. července 1992 Slovenská národní rada (SNR) přijala návrh o Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky, která zahrnovala požadavek o samostatnosti Slovenska. Vyhlášení schválilo 113 poslanců, proti bylo 17 poslanců KDH a 7 Maďarů. Vše se vysílalo televizními kamerami. Scénář byl takový, že každý poslanec vstane, představí se a vysloví souhlas nebo nesouhlas. Předseda KDH Ján Čarnogurský odmítl jí jako zbytečnou, protože svrchovanost Slovenské republiky již byla zapsána v ústavě od roku 1968. V deklaraci se psalo, že „*Slovenský národ má přirozené právo na sebeurčení*“ a že bude ochraňovat práva všech občanů Slovenska. Tato svrchovanost se tak stala „*základem suverénního státu slovenského lidu*“. Když V. Mečiar oznámil před budovou SNS lidem schválení svrchovanosti, tak V. Havel podal svoji demisi. Hlavním důvodem mělo být, že prezident nemůže vykonávat svoji funkci, když jedna z republik vyhlásila svoji

⁹⁶ Dvojdomek je výrok P. Pitharta v televizi 9. listopadu 1991.

⁹⁷ SRB, Vladimír, *Rozdělení Československa – fakta a mýty*. In: HIRTLOVÁ, Petra, SRB, Vladimír (eds.), *Integrace a dezintegrace*. Sborník z mezinárodní vědecké konference k 15. výročí rozdělení Československa, Kolín 2007, s. 13.

⁹⁸ Čechoslovakismus vyjadřuje vztah mezi Čechy a Slováky jako bratrské národy. Bohužel časem Čechoslovakismus úplně vymizel z českého jazyka a stal se slovenským slovem. Místo něho se začalo užívat slovo Čechoslovák.

⁹⁹ ZAHRADNÍČEK, s. 359.

¹⁰⁰ ČORNEJ a kol., s. 423.

suverenitu.¹⁰¹ Havlovo odstoupení mělo spíše jen symbolický význam, protože prakticky v té době neměl žádný vliv na rozhovory o dalším možném osudu společného státu.¹⁰²

¹⁰¹ HACKER, s. 116–117.

¹⁰² *Svědkem byl jen velký platan. Před třiceti lety Klaus a Mečiar dohodli rozdělení Československa.* In: Česká televize [online], [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3524728-svedkem-byl-jen-velky-platan-pred-triceti-lety-klaus-a-meciar-dohodli-rozdeleni>.

12 Jednání o konci ČSFR mezi Vladimírem Mečiarom (HZDS) a Václavem Klausem (ODS)

Po vyhlášení deklaráce se v Bratislavě opět sešli V. Klaus a V. Mečiar, kde hovořili, jakým způsobem, jak rozdělit republiku, aby byla zachována občanská a lidská práva, zahraniční politika a stabilita státu.¹⁰³

Dne 26. srpna 1992 Václav Klaus a Vladimír Mečiar se sešli v Brně ve vile Tugendhat, aby zde projednali rozdělení československého státu. Rozhovor se konal mezi čtyřma očima, trval několik hodin a nesměli se jej zúčastnit žádný novináři, proto jeho obsah zůstává veřejnosti neznámí. Svědkem „sametového rozvodu“ se stal pouze mohutný platan, který stál na zahradě vily. Místo, kde se vyjednávalo, bylo zvoleno kvůli své poloze, prakticky v polovině cesty mezi Prahou a Bratislavou. Jednání začalo po třetí hodině odpolední, ale ještě před tím V. Klaus vybral strategické místo k rozhovoru, a to pod velkým platanem. Pár záběru pořídilo pár fotografů, kteří to neměli vůbec lehké, protože nesměli jednání vůbec zúčastnit. Tato schůzka předsedů vítězných stran za ODS a HZDS trvala 2,5 hodiny, a zde pravděpodobně vznikl harmonogram k zániku federace. Krátce před půlnocí V. Klaus a V. Mečiar předstoupili ve vile před novináře k tiskové konferenci, kde oznámili, že 1. ledna 1993 bude československý stát pouhou minulostí. Program, který oba politici ve vile připravili o zániku federace, se podařilo prosadit i v parlamentu.¹⁰⁴ Obě strany zpracovaly program a vytvořily návrh o rozdělení majetku, vznikly zákony o ekonomických a společenských vztazích v národních parlamentech.

Dne 26. října 1992 se sešli zástupci obou republik na Javorině, kde se domluvili na celní unii, otevření hraničního pásma a na zákoně o rozpuštění federace. Poté se sešli 9. listopadu v Židlochovicích, kde dohodli společnou daňovou reformu, smlouvu o volném pohybu a smlouvu o zpracování potravin, lesnictví a vodním hospodářstvím. Dne 29. listopadu Federální shromáždění

¹⁰³ HACKER, s. 118.

¹⁰⁴ *Svědkem byl jen velký platan. Před třiceti lety Klaus a Mečiar dohodli rozdělení Československa.* In: Česká televize [online], [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3524728-svedkem-byl-jen-velky-platan-pred-triceti-lety-klaus-a-meciar-dohodli-rozdeleni>.

schválilo zákon o zániku federace ke dni 1. lednu 1993.¹⁰⁵ A tak se po 74 letech od vzniku společného státu Čechů a Slováků republika k 1. lednu rozdělila na dva samostatné státy Českou republiku a Slovenskou republiku.¹⁰⁶

¹⁰⁵ HACKER, s. 118–119.

¹⁰⁶ ČORNEJ a kol., s. 422.

13 Václav Klaus a Vladimír Mečiar

Václav Klaus se narodil 19. června 1941 v Praze.¹⁰⁷ V 70. letech studoval v Itálii a ve Spojených státech amerických. Pracoval v Československé státní bance a v Akademii věd. Do politiky vstoupil v roce 1989. Stal se ministrem financí a později premiérem.¹⁰⁸ Za jeho působení ve vládě česká republika prošla deregulací a privatizací.¹⁰⁹ V. Klaus, přestože byl politik, tak měl výhrady vůči Evropské unii. V letech 1989–1992 byl federálním ministrem financí. Roku 1991 spoluzakladatelem občanské demokratické strany (ODS), 1993–1997 prvním předsedou samostatné České republiky a 2003–2013 druhým prezidentem České republiky. Po skončení prezidentského mandátu tak ukončil svoji aktivní politickou činnost.¹¹⁰

Vladimír Mečiar se narodil 26. června 1942 ve Zvolenu. Roku 1962 vstoupil do Komunistické strany Československa, ale po invazi sovětských vojsk ho ze strany vyloučili, protože měl na stole protisovětské letáky. Roku 1977 ukončil večerní studium a získal titul Doktora práv (JUDr.). 1990 byl ministrem vnitra v první postkomunistické vládě a poté ho zvolili za poslance Federálního shromáždění.¹¹¹ V dubnu 1991 odvolalo V. Mečiara z premiérské funkce hnutí Verejnost' proti násiliu (VPN) a poté se vrátil zpět do čela politiky.¹¹² Dále vykonával funkci předsedy vlády, a to v letech 1990–1991, 1992–1994, 1994–1998. Stal se zakladatelem a předsedou strany Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS). V. Mečiar je považován za nejvýznamnějšího politika na Slovensku v devadesátých letech.¹¹³ Stal se tak tváří státu a zanechal viditelnou stopu v politice.¹¹⁴

¹⁰⁷ HACKER, s. 231.

¹⁰⁸ MARK, James, IACOB, Bogdan, RUPPRECHT, Tobias, SPASKOVSKA, Ljubica, 1989: *A Global History of Eastern Europe*, 2019, s. 61.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 66.

¹¹⁰ HACKER, s. 231.

¹¹¹ HACKER, s. 149–150.

¹¹² *Svědkiem byl jen velký platan. Před třiceti lety Klaus a Mečiar dohodli rozdělení Československa*. In: Česká televize [online], [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3524728-svedkem-byl-jen-velky-platan-pred-triceti-lety-klaus-a-meciar-dohodli-rozdeleni>.

¹¹³ HACKER, s. 234.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 149.

14 Rozchod federálních zemí a ustavení České a Slovenské republiky 1993

Vznikla otázka, kdo je pánem soudobé situace. Výsledkem bylo rozdělení společnosti na dva tábory. Tvořil se vztah stát versus národ.¹¹⁵ Přípravy k rozdělení státu proběhly bezchybně. Vše bylo pečlivě promyšleno a dohodnuto i se slovenskou stranou, včetně měny i vzájemných vztahů. Vyhlášení samostatnosti se podařilo i s přijetím nové ústavy.¹¹⁶ Společný stát Čechů a Slováků zanikl 31. prosince 1992 a 1. ledna 1993 vznikly na území bývalého Československa dva nové státy, Česká republika a Slovenská republika. Protagonisté, kteří se zasloužili o rozdělení státu, se nestali prezidenty nových republik. Jak V. Klaus, tak V. Mečiar zastávali ve svých zemích funkci premiéra.¹¹⁷

Dne 4. ledna 1993 Miroslav Macek řekl: „*Cítím se dobře, neboť je o mně známo, že jsem usiloval o rozdělení ČSFR. Je to pro mne pocit jistého zadostiučinění.*“¹¹⁸ K rozdělení Československa šlo za jistých okolností zabránit. Zánik nastal v době, kdy se vyspělá Evropa začala sjednocovat. Oba státy, jak Česká republika, tak Slovenská republika si uvědomily výhodu vůči Bruselu a spojily se s Polskem a Maďarskem ve Visegrádské čtyřce.¹¹⁹ Obě republiky současně vstoupili 1. května 2004 do Evropské unie a 21. prosince 2007 do Schengenského prostoru.¹²⁰ Tyto dohody znovu obnovily průchodnost přes společné hranice a volný pohyb osob. Zejména ze Slovenské republiky přicházely osoby, které hledaly v Čechách zaměstnání nebo se zde chtěly usadit.¹²¹

¹¹⁵ KMEŤ, Norbert, *Problém čechoslovakizmu na Slovensku po Novembri 1989*. In: HUDEK, Adam, KOPEČEK, Michal, MERVAT, Jan (eds.), *Čečo/slovakismus*, Praha 2019, s. 385.

¹¹⁶ EMMERT, s. 283.

¹¹⁷ KOHOUTKOVÁ, Helena, KOMSOVÁ, Martina, *Dějepis na dlani*, Olomouc 2007, s. 244.

¹¹⁸ RAVIK, s. 201.

¹¹⁹ KALOUS, Jan, *Byl rozpad Československa historicky nevyhnutelný?*. In: HIRTLOVÁ, Petra, SRB, Vladimír (eds.), *Integrace a dezintegrace*. Sborník z mezinárodní vědecké konference k 15. výročí rozdělení Československa, Kolín, 2007, s. 24.

¹²⁰ RYCHLÍK, s. 410.

¹²¹ KLÍMA, Karel, *O ústavnosti zániku Československa*. In: *Acta Universitatis Lodziensis, Filoa iuridica*, 84, 2018, s. 13.

14.1 Česká republika

Česká republika začala existovat 1. ledna 1993. V tento den se sešla Česká národní rada, jenž se prohlásila za Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky. Jednalo se o slavnostní schůzi, které se zúčastnil V. Havel nebo arcibiskup pražský Miroslav Vlk a mnoho dalších osob.¹²² Většina lidí se shodla na tom, že nebude-li Československo, oni stejně zůstanou Čechoslovákem. Možná stejně uvažovala ČR, když si ponechala československou vlajku.¹²³ Přestože zákon zakazoval používat Československé symboly, tak si Češi nakonec ponechali československou zástavu.¹²⁴ Poslanecká sněmovna prohlásila za státní vlajku bývalou československou vlajku a za hymnu první část bývalé hymny československé, *Kde domov můj?*

Dne 19. ledna 1993 byla republika přijata jako 180. člen do Organizace spojených národů (OSN) a o devět měsíců později byla zvolena členem Rady bezpečnosti (RB). Prvním prezidentem ČR byl zvolen nad poloviční většinou hlasů Václav Havel. Přestože Levý blok proti němu postavil poslankyni Marii Stiborovou¹²⁵, která získala 49 hlasů a Republikánská strana postavila svého předsedu Miroslava Sládka¹²⁶, který získal jen pouhých 14 hlasů. Pro Václava Havla hlasovalo 109 poslanců. Česká veřejnost uvítala, že hlavou státu je opět V. Havel, protože v něm viděla osobnost, která se zasloužila o pád komunistického režimu.

V únoru 1993 byly označeny československé bankovky vlastními kolky a od 8. února začala platit na našem území nová měna, a to Koruna česká. Těmito hlavními postupy byl dokončen i ve finanční oblasti rozpad Československa.¹²⁷ Těmito hlavními znaky premiér V. Klaus zažíval vrcholnou éru svojí politické kariéry. Na Hradě se objevil jako první český prezident Václav Havel. Byl to on,

¹²² ČORNEJ a kol., s. 424.

¹²³ ZAHRADNÍČEK, s. 375.

¹²⁴ HACKER, s. 119.

¹²⁵ Marie Stiborová byla poslankyně České národní rady a Poslanecké sněmovny za KSČ, později za KSČM a pak za Levý blok.

¹²⁶ Miroslav Sládek byl zakladatel a předseda Sdružení pro republiku – Republikánské strany Československa.

¹²⁷ ČORNEJ a kol., s. 424–425.

kdo zajišťoval dobré jméno České republiky v zahraničí. Nemałym dílem přispěl v začlenění ČR do Severoatlantické aliance (NATO) roku 1999. Po volbách 1996 se opět V. Havel dočkal prezidentského křesla.¹²⁸ 28. října 1993 v projevu řekl: „Československo už neexistuje. Nezanedbatelná část slovenské společnosti podpořila ve volbách politickou reprezentaci, která dala po složitých státoprávních jednáních přednost k samostatnému státu před další existencí federace. Češi tuto vůli respektovali. Přesto nemá smysl si namlouvat, že se nic nestalo. Mnohý z nás, byť možná v podvědomí a nepřiznaně, pociťují rozdělení Československa jako neúspěch. Bylo to nepřírozené, kdyby tomu tak nebylo.“¹²⁹

14.2 Slovenská republika

Dne 1. ledna 1993 se o půlnoci na Náměstí Slovenského národního povstání (SNP) shromáždili lidé, aby jim Vladimír Mečiar oznámil, že se konečně splnil sen Slováků o samostatném státu. Po půlnoci stáhli československou vlajku a vyvěsili slovenskou. Vznik státních hranic mezi oběma státy byl nejviditelnějším následkem rozpadu federace.¹³⁰

Československá měna zanikla 8. února 1993 a vznikla Slovenská koruna.¹³¹ Následně pak od 1. ledna 2009 přijali euro.¹³² Do NATO vstoupilo Slovensko déle než ČR a to roku 2004 a současně i tohoto roku vstoupilo do OSN.¹³³ Jejich hymnou se stala druhá část československé hymny, a to *Nad tatrou sa blýská*. Po vyhlášení byl prvním prezidentem zvolen Michal Kováč. Prezidentskou funkci zastával v letech od 2. března 1993 do 2. března 1998.¹³⁴ Jeho působení v prezidentském křesle bylo poznamenáno častými konflikty s předsedou vlády V.

¹²⁸ EMMERT, s. 284–286.

¹²⁹ ČORNEJ a kol., s. 423.

¹³⁰ HACKER, s. 174–175.

¹³¹ RYCHLÍK, s. 400–401.

¹³² Slovensko. In: Evropská unie [online], [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/slovakia_cs.

¹³³ HACKER, s. 200.

¹³⁴ Tamtéž, s. 240.

Mečiarom.¹³⁵ Na Slovensku se po rozpadu prosazoval v politice spíše národní princip nebo nadnárodní myšlenky.¹³⁶

Také na Slovensku byla malá skupina „Čechoslovakistů“, byli to lidé, kteří nesouhlasili se svrchovaností Slovenska, se vznikem samostatného státu, či s politikou V. Mečiara, HZDS a SNS.¹³⁷ Pokud šlo o SR, tak začátek pro ni nebyl vůbec jednoduchý. Dalo by se říct, že ČR oproti ní měla všechno lepší, například jméno, státní správu či hospodářství. Na Slovensku se pohybovala i daleko větší nezaměstnanost, někde kolem 26 % – 28 %, kdežto v Čechách jen kolem 2 % – 3 %. V období reformu nebyla republika schopna udržet krok. V tomto vývoji vzešla otázka, zda se postaví na vlastní nohy a překoná trvajících problémy. Je třeba podotknout, že to Slovensko časem dokázalo.¹³⁸

¹³⁵ KOTIAN, s. 278.

¹³⁶ KMEŤ, s. 385.

¹³⁷ Tamtéž, s. 377.

¹³⁸ MEČIAR, Vladimír, *Vydali jsme se správnou cestou*. In: Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky, Praha 2018, s. 81.

Závěr

Téma bakalářské práce spočívalo v zachycení trnité cesty od Sametové revoluce až po vznik České republiky a Slovenské republiky. Po skončení Sametové nebo chceme-li Něžné revoluce, se v Československu začala formovat úplně nová politická scéna. Listopadové události roku 1989 spojily Čechy a Slováky v odporu proti jakešovskému stylu perestrojky. Pád komunistického režimu nastartoval v Evropě řadu problémů. Obyvatelstvo zde dosud žilo v „socialistickém ráji“. Václav Havel se poprvé objevil 26. listopadu 1989 po boku Alexandra Dubčeka na slavném balkoně budovy vydavatelství Melantrich na Václavském náměstí. V. Havel představoval po Masarykovi zdroj svobody a znovunalezené národní suverenity; problém však tkvěl v tom, že pouze pro Čechy, ale ne pro Slováky. Oba národy si ve fungování společné federace nerozuměly. Jasným důkazem byla takzvaná pomlčková válka. Další rozpory nastaly po založení dvou nezávislých společenských hnutí – Občanského fóra (OF) a Verejnosti proti násiliu (VPN). OF převzalo myšlenky a principy Charty 77. Tyto dvě strany hrály nějakou dobu v Československu hlavní roli, i když později oficiálně zanikly.

Federace začala fungovat, ale vznikly debaty o budoucnosti obou republik. Bylo jasné, že tu již vedle sebe začaly existovat dvě republiky, Česká a zvláště Slovenská. První kroky se nesly v demokratickém duchu, k návratu občanské svobody, volby prezidenta, i samotných svobodných voleb. Po roce 1990 vzešly další otázky politického vývoje v zemi. Jako první se začalo řešit postavení Slovenska v Československu. Začalo to pomlčkovou válkou a demonstracemi, kde se objevila hesla požadující samostatné Slovensko. Na nějakou dobu uklidnil slovensko-české vztahy kompetenční zákon. Byl jakýmsi dosavadním kompromisem až do voleb 1992. Politická kultura byla v obou zemích naprosto odlišná. Vítězové voleb Václav Klaus za Občanskou demokratickou stranu (ODS) a Vladimír Mečiar za Ľudovou stranou – Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS–HZDS) měli odlišný pohled na další vývoj ve federaci. ODS chtěla i nadále pokračovat v zavedených reformách, ale HZDS si začala prosazovat samostatnost Slovenska. Následná spolupráce ve stranách očividně nebyla možná, a tak se

pomalu schylovalo k rozpadu společného státu. Před volbami roku 1992 Česká republika nějaké rozdělení státu neplánovala. Drtivá část Slováků chtěla vlastní státnost a chtěli dojít na cestu, kterou šla česká společnost. Vzniklá situace se musela třeba začít řešit. Bylo to v době, kdy celá Evropa vzhlížela k tomu, co se děje v Jugoslávii a v rozpadajícím se v Sovětském svazu socialistických republik (SSSR). Vítězné ODS s HZDS vytvořily dohodu, která tvořila dva funkční federální orgány. V. Klaus a V. Mečiar věděli, že není jiné východisko než rozdělit federaci. Nenechali nikoho, aby jim do toho mluvil, a vyřešili si vše sami, proto dopadlo vše pokojně a klidně. Připravili řadu smluv ke klidnému rozdělení státu, například vytvořili celní unii či dočasné fungování společné měny v obou zemích. V. Klaus prohlásil, že stát se rozpadal pomalu celé tři roky. Bohužel už se stát nechoval jako stát. Poslední tři roky byly vlastně jedno velké referendum, které bohužel rozhodlo, že společný stát musí skončit. V prosince 1992 byl přijat zákon o zániku federace ve Federálním shromáždění (FS) a vytvořila se legislativa České republiky, zvláště její ústava. Tím byl položen základ českého státu a rozchod se Slovenskem. Za mýtus se dá považovat, že za rozpad mohou jen dva pánové, V. Klaus a V. Mečiar. Defacto zánik Československa už začal pomalu po Sametové revoluci 1989. Byla jen otázka času, kdy k tomu dojde.

V jednom projevu se Václav Klaus zmínil o tom, čeho se dosáhlo od konce roku 1989. Poukázal na to, co předurčovalo naši novou budoucnost. Podařilo se obnovit politické pojetí, uvést do chodu ekonomickou reformu, liberalizaci cen, uskutečnit dvojí privatizaci, zabránit velké inflaci a nezaměstnanosti. Překonaly se důsledky zhrocení Sovětského svazu a Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). V neposlední řadě začala obnova základních občanských práv, svobod a povinností. Prakticky jsme se přiblížili k návratu ke kořenům naší národní a státní existence, či k návratu k evropským tradicím. Nejdůležitější bylo, že se Česká republika otevřela celému světu.

K poslednímu dni roku 1992 ukončil svoji existenci stát Československo, který vznikl z geopolitických důsledků první světové války. K 1. lednu 1993 vznikly nové státní útvary, samostatný český stát a slovenský stát. Bylo třeba

zajistit, aby nové státy v Evropě získaly vlastní sílu, svou stabilitu a začaly úspěšně fungovat v oblasti politické, ekonomické a civilizační. Na těchto prioritách se začaly stavět nové základy České republiky. Následné dny a týdny ukázaly první náznaky toho, jak tento úkol republika zvládá a jak nás budou soudit dějiny. Rozdělení Československa náleží k událostem moderních dějin v Evropě. Velmi k tomu přispělo udržení přátelských vztahů mezi zeměmi, ale také schopnost, jak najít řešení v obtížných, či nebezpečných situacích. Také přispělo k národnímu uvědomění na Slovensku. Mnoho lidí se považovalo a stále ještě považuje za Čechoslováky. Po konečném nabití svobody a demokracie tento malý stát – Masarykova republika najednou zanikla. S oddělených republik se později staly spojenci a toto ideální spojení mezi lidmi přetrvává dodnes. Česká republika se připojila do Severoatlantické aliance (NATO) roku 1999 a Slovenská republika až v roce 2004. Oba státy vstoupily do Evropské unie také roku 2004 a následně se rozšířily Schengenské dohody v roce 2007. Rozdělení Československa nezpůsobilo žádné trhliny v ekonomice v jednom či druhém státě. Proběhlo to v naprostém klidu a země si zvolily svoji vlastní cestu. Jak Česká, tak Slovenská republika překonala prvotní krizi a mohly tak rozvinout ekonomiku státu. Mnoho mladých lidí v dnešní době bere Slovenskou republiku jako zahraniční stát, ale ještě stále je spousta starších obyvatel, kteří se považují za bratry.

Seznam zkratek

ČNR – Česká národní rada

ČR – Česká republika

ČSA – Československá armáda

ČSFR – Česká a Slovenská federativní republika

ČSLA – Československá lidová armáda

ČSR – Československá republika

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČSSR – Československá socialistická republika

ES-MKDH – Spolužitie – Maďarské kresťanskodemokratické hnutie

EU – Evropská unie

FS – Federální shromáždění

HDP – Hrubý domácí produkt

HSD-SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko

JUDr. – titul Doktor práv

KDH – Kresťanskodemokratické hnutie

KDS – Křesťansko-demokratická strana

KDU – Křesťansko-demokratická unie

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

KSS – Komunistická strana Slovenska

LB – Levý blok

LDS – Liberálně-demokratická strana

ĽS-HZDS – Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko

MKDH – Maďarské kresťanskodemokratické hnutie

NATO – Severoatlantická aliance

NDR – Německá demokratická republika

NS – Národní socialisté

ODA – Občanská demokratická aliance
ODS – Občanská demokratická strana
ODÚ – Občianska demokratická únia
OF – Občanské fórum
OH – Občanské hnutí
OSN – Organizace spojených národů
RB – Rada bezpečnosti
RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci
SD – Sociální demokracie
SDE – Strana demokratickej ľavice
SDSS – Sociálnodemokratická strana Slovenska
SL – Sněmovna lidu
SN – Sněmovna národů
SNP – Slovenské národní povstání
SNR – Slovenská národní rada
SNS – Slovenská národní strana
SR – Slovenská republika
SSM – Socialistický svaz mládeže
SSSR – Sovětský svaz socialistický republik
StB – Státní bezpečnost
VPN – Verejnost' proti násiliu
VPN-ZDS-VPN – Za demokratické Slovensko
VS – Varšavská smlouva

Literatura

BURAKOWSKI, Adam, GUBRYNOWICZ, Aleksander, UKIELSKI, Paweł, 1989. *Podzim národů*, Praha 2022.

BYSTRICKÝ, Valerián, KOVÁČ, Dušan, PEŠEK, Jan a kol., *Klíčové problémy moderných slovenských dejín*, Bratislava 2012.

ČORNEJ, Petr a kol., *Sto událostí, které dramaticky změnilы naši historii: Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha 2001.

ČORNEJ, Petr, LOCKEROVÁ, Jiřina, MAJOR, Pavel, *Panovníci českých zemí*, Havlíčkův Brod 1998.

EISEN, Norman, *Democracy's Defenders. U.S. Embassy Prague, the Fall of Communism in Czechoslovakia, and Its Aftermath*, Washington 2020.

EMMERT, František, *Moderní české dějiny*, Praha 2019.

HACKER, Paul, *Slovensko 1990–1993. Spomienky amerického diplomata*, 2014.

JAŠEK, PETR, *Nežnú revolúciu vyvolali policajné obušky*. In: FILO, Jakub (ed.), 1989: *Cesta k slobode*, Bratislava 2018, s. 46–52.

KALOUS, Jan, *Byl rozpad Československa historicky nevyhnutelný?*. In: HIRTLOVÁ, Petra, SRB, Vladimír (eds.), *Integrace a dezintegrace. Sborník z mezinárodní vědecké konference k 15. výročí rozdělení Československa*, Kolín, 2007, s. 17–24.

KLAUS, Václav, *Abdikační projev prezidenta ČSFR*. In: *Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky*, Praha 2018, s. 82–84.

KLAUS, Václav, *Novoroční projev*. In: *Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky*, Praha 2018, s. 87.

KLAUS, Václav, *Únava ze státoprávních diskusí*. In: *Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky*, Praha 2018, s. 35–38.

KLAUS, Václav, *Znovu o budoucnosti našeho státu*. In: *Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky*, Praha 2018, s. 39–42.

KLÍMA, Karel, *O ústavnosti zániku Československa*. In: *Acta Universitatis Lodziensis, Filoa iuridica*, 84, 2018, s. 5–14.

KLÍNSKÝ, Petr, MÜNCH, Otto, *Ekonomika 2 pro obchodní akademie a ostatní střední školy*, Praha 2001.

KMEŤ, Norbert, *Problém čechoslovakizmu na Slovensku po Novembri 1989*. In: HUDEK, Adam, KOPEČEK, Michal, MERVAT, Jan (eds.), *Čečo/slovakismus*, Praha 2019, s. 377–393.

KOHOUTKOVÁ, Helena, KOMSOVÁ, Martina, *Dějepis na dlani*, Olomouc 2007.

KOTIAN, Róbert, *Ako sa delil štát*, 2018.

MARK, James, IACOB, Bogdan, RUPPRECHT, Tobias, SPASKOVSKA, Ljubica, *1989: A Global History of Eastern Europe*, 2019.

MEČIAR, Vladimír, *Vydali jsme se správnou cestou*. In: Rozdělení státu. 25 let České a Slovenské republiky, Praha 2018, s. 19–34.

RAVIK, Slavomir, *Kronika polistopadového vývoje 1989–1994*, Praha 2006.

RYCHLÍK, Jan, *Rozdělení Československa 1989–1992*, Praha 2022.

SABROW, Martin, *1989 und die Rolle der Gewalt*, Göttingen 2012.

SEBASTYEN, Victor, *1989 – Pád východního bloku*, Brno 2011.

SRB, Vladimír, *Rozdělení Československa – fakta a mýty*. In: HIRTLOVÁ, Petra, SRB, Vladimír (eds.), *Integrace a dezintegrace*. Sborník z mezinárodní vědecké konference k 15. výročí rozdělení Československa, Kolín 2007, s. 11–16.

STACKL, Erhard, *1989: Sturz der Diktaturen*, Wien 2009.

VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, *Velvet Revolutions: An oral history of Czech society*, New York 2016.

ZAHRADNÍČEK, Tomáš, *Debaty o čechoslovakismu a Čechoslovácích na konci federace*. In: HUDEK, Adam, KOPEČEK, Michal, MERVAT (eds.), Jan, Praha 2019, s. 359–376.

Internetové zdroje

30 let zpět: Federální shromáždění schválilo kompetenční zákon. In: Česká televize [online], [cit. 2023-18-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/30-let-zpet/3237542-30-let-zpet-federalni-shromazdeni-schvalilo-kompetencni-zakon>.

Malá privatizace znamenala první krok k tržnímu hospodářství. In: Česká televize [online], [cit. 2023-29-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1308461-mala-privatizace-znamenala-prvni-krok-k-trznimu-hospodarstvi>.

Nepolitická politika – rozpad Občanského fóra. In: Česká televize [online], [cit. 2023-31-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1444376-nepoliticka-politika-rozpad-obcanskeho-fora>.

O rozdělení ČSFR mělo být referendum, politici na to neměli právo, shodují se expremiéři Špidla a Radičová. In: Česká televize [online], [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2187316-o-rozdeleni-csfr-melo-byt-referendum-politici-na-nemeli-pravo-shoduji-se-expremieri>.

Pád komunistického režimu. In: My jsme to nevzdali [online], [cit. 2023-12-03]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/sametova-revoluce/pad-komunistickeho-rezimu/>.

Referendum, které se nekonalo. Rozdělení Československa bylo stranické rozhodnutí. In: Radiožurnál [online], [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/referendum-ktere-se-nekonalo-rozdeleni-ceskoslovenska-bylo-stranicke-rozhodnuti-7183187>.

Slovensko. In: Evropská unie [online], [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/slovakia_cs.

Svědkem byl jen velký platan. Před třiceti lety Klaus a Mečiar dohodli rozdělení Československa. In: Česká televize [online], [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3524728-svedkem-byl-jen-velky-platan-pred-triceti-lety-klaus-a-meciar-dohodli-rozdeleni>.

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění 1990. In: Wikipedia [online], [cit. 2023-18-04]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sn%C4%9Bmovny_lidu_Feder%C3%A1ln%C3%ADho_shrom%C3%A1%C5%BEd%C4%9Bn%C3%AD_1990.

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění 1992. In: Wikipedia [online], [cit. 2023-18-04]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sn%C4%9Bmovny_lidu_Feder%C3%A1ln%C3%ADho_shrom%C3%A1%C5%BEd%C4%9Bn%C3%AD_1992.

Resumé

The Bachelor Thesis – The Road to the Establishment of the Czech and Slovak Republic after 1989 captures the causes of the collapse of the Czech and Slovak Federative Republic. On 1 January 2023, thirty years passed since the dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic and the formation of the Czech and Slovak Republics. This work aimed to describe the events from the fall of the communist regime in 1989 to the dissolution of the Czechoslovak Republic on 31 December 1992. On 26 November 1989, Václav Havel made his first public appearance. Within a few days, two new parties, the Czech OF and the Slovak VPN, were formed. These parties played a major role in Czechoslovakia, although they later disappeared. After the abdication of Gustav Husák, Václav Havel was elected president. In 1990, the first free elections were held. Slogans about the independence of Slovakia began to appear. The 1992 elections were won by the ODS with Václav Klaus and the HZDS with Vladimír Mečiar. Both had different views on the further development of the federation. Cooperation was not possible. A conversation took place between V. Klaus and V. Mečiar in Villa Tugendhat in Brno. It was here that the foundation of the Czech state and the break with Slovakia was laid. On 31 December 1992, the state of Czechoslovakia ceased to exist. On 1 January 1993, two separate states were established – the Czech Republic and the Slovak Republic.